

ROMANSKA ARHITEKTURA IN NASELITVENA ZGODOVINA PREKMURJA

Ivan Zelko, Spitalič pri Konjicah

Pri raziskovanju in opisovanju umetnostnih spomenikov Prekmurja je France Stelè ob razpravljanju o gotski arhitekturi in slikarstvu posvetil veliko pozornost tudi romanskim kulturnim spomenikom pokrajine¹ ter je predvsem v turniškem primeru pojasnil, kako se je na romanski tradiciji nadaljevala gotška arhitektura.

Nadaljnjo razširitev poznanja romanske umetnosti v Prekmurju predstavlja Zadnikarjev prikaz prekmurske romanske arhitekture.²

Pričujoče razpravljanje o prekmurski romanski arhitekturi pa se posebej ozira na kolonizacijski problem Prekmurja v 13. stoletju (sl. 132).

I

1. **Hodoš.** Naselitvena zgodovina se zanima tudi za take kulturne spomenike, ki so v teku zgodovine propadli in o katerih danes ni več sledu ter zaradi tega tudi niso osrednji predmet umetnostne zgodovine. Tak primer je izginula *hodoška romanska cerkva sv. Andreja*. Najstarejši popis te cerkve je znan iz leta 1698: Cerkev je stala sredi naselja, na odličnem prostoru in orientirana proti vzhodu. Z ostarelimi skodlami krita; sploh pa v zgradbi in zidovju razpokana, razklana in razpadajoča. Tako znotraj kot zunaj je bila potrebna pravzaprav ne popravila, marveč čisto nove zgraditve. Tudi brez stropa, stolov in brez ostalega, kar se v cerkvi potrebuje (>... suis tamen in aedificiis, murisque universis scissa, fissa et ruinosa: adeoque tam interne, quam etiam externe non reparationis dumtaxat, verum et aedificationis de novo inchoandae perficiendaeque admodum aegena. Etenim est absque laquearibus, sedilibus aliisque id genus requisitis ecclesiasticis destituta<).³ — Opisano razpadajoče stanje cerkvice je posledica razdiralnih akcij turških vojska in pohodov, ki so bili v tej okolici končani le nekoliko let pred letom 1698. O enakem »otomanskem« in »barbarskem« pustošenju in požigih govori vizitator opat Štefan Kazó tudi pri popisu sosednjih cerkva (Vélikí Dolénci, Gornji Petróvci, Domanjševci...).⁴

Ob naslednjem vizitiranju cerkve v letih 1713/1714 je patron cerkve še vedno sv. Andrej.⁵ Dne 19. novembra 1732 je bila cerkev protestantom odvzeta in vrnjena katoličanom.⁶ Kmalu nato je bilo opravljeno popravilo cerkve. Vendar je bila v notranjosti še dosti razpadajoča (satis tamen ruinosa intus...). Preslikan je bil obokani prezbiterij. Nastala je

sprememba v svetniškem zaščitniku cerkve. Prenovljena cerkev je bila posvečena v čast sv. Elizabeti. Opis iz leta 1758 pravi o cerkvi tudi, da je kamnita. Imela je le ena vrata in lesen zvonik.⁷ — Leta 1826 je pogorela.⁸ Od tedaj je bila opuščena. Szombathelyski škofijski šematizmi 19. stoletja jo označujejo »*nunc desolata*«,⁹ »*elhagyatva áll*«¹⁰ ali »*romba dült*«.¹¹ — Okoli leta 1900 so stale le še stene brez strehe.¹² Pred letom 1941 je bil viden še material sesutih sten, ležeč nekaj nad 100 m severno od železniške postaje Hodoš. Danes je vse brez sledu izginilo. Ves material je odvožen in na prostoru cerkvenega stavbišča je njiva, last Karola Fenyvesa. — Dne 4. julija 1955 je sosed propadle cerkvene stavbe, Jožef Kalamár,¹³ vedel povedati: ko je bil star 30 let (ok. 1900), je cerkev še stala, in sicer le zidovje z okni. Bila je dolga okoli 9–10 m in široka 6 do 7 m. Po velikosti je zelo sličila sosednji domanjševski kapeli. Obrnjena je bila na vzhod, s polkrožno apsido. Vrata je imela le ena na zahodni strani. Izmed treh oken sta bili dve na južni strani in eno na vzhodu v prezbiteriju. O oknih pravi, da so bila visoka, ozka in zgoraj okrogla (gömb). Zid je bil debel okoli 1 m. Imela je pet podpornikov. — Njegovo poročilo se v glavnem strinja s poročanjem vizitacijskih zapisnikov.

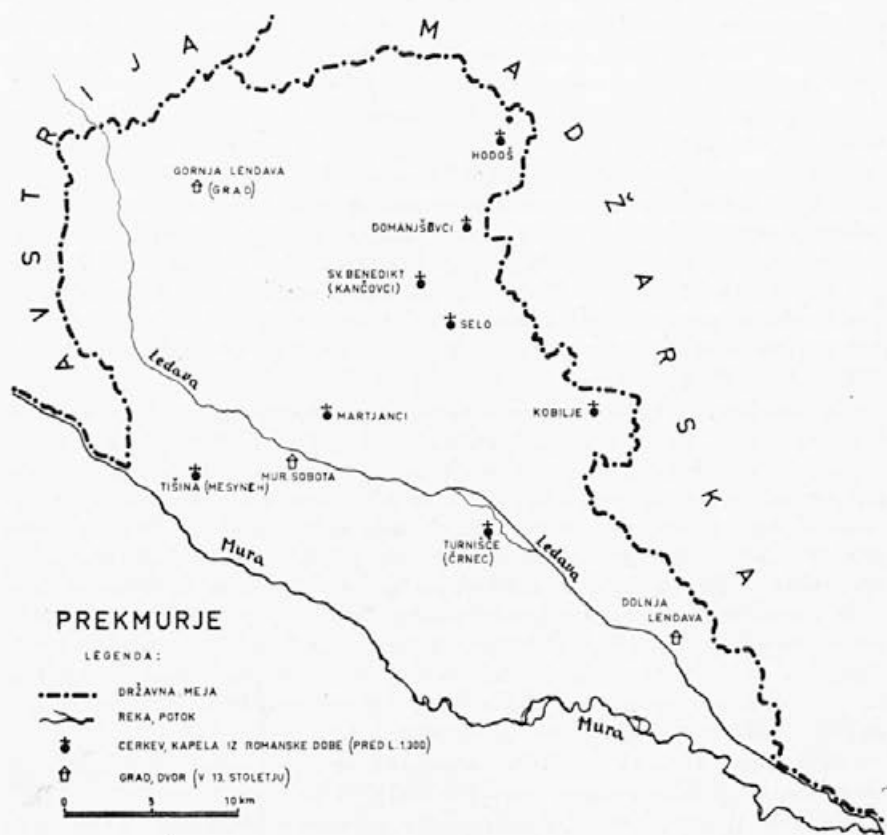
Lastnik zemljišča,^{13a} kjer je cerkev stala, se še spominja, kako so se nekdanj šolski otroci igrali v cerkvi in okrog nje ter preskakovali zid skozi okna.

Že iz opisa stavbe moremo sklepati na njeno veliko starost. Ivanóci, ki je cerkev poznal in videl, jo je v svojih »*Osnutkih*« o prekmurski davnini označil kot *romansko*.¹⁴ Škofijska uradna poročila jo naštevajo z označbo »*cerkev staro-romanskega sloga (ó-román stýlű templom)*«.¹⁵ O ustanovitvi hodoške župnije pa postavljajo letnico »*okoli 1100*«,^{15a} ali »*parochia antiquissima, saec. XII. ineunte erecta*«.¹⁶

Po svojem tlorisnem tipu in strukturi je bila hodoška cerkev sorodna domanjševski romanski kapeli.¹⁷ O domanjševski kapeli pravi vizitator, da je »*lapidea tota*« in enako o hodoški cerkvi: »*tota ex lapidibus*«. ¹⁸ Sorodnost se javlja v polkrožni apsidi z obokanim prezbiterijem in oknom v vzhodni strani apsida v obeh primerih ter s pravokotno ladjo, stropano z lesenim stropom vse do 18. stoletja. Približno enaka je bila velikost obeh cerkva. Točne dimenzije hodoške cerkve niso poznane. Domanjševska kapela meri v ladji 9 × 6,20 m.¹⁹ Pri domanjševski kapeli najdemo zidan zvonik, ki je omenjen že v vizitacijskem zapisniku 1698 v opombi: *campana habetur in turricula ecclesiae*.^{19a} Vizitacijski zapisnik iz leta 1758 pa poroča o zvoniku, da je cerkveni zgradbi pripojen (*ecclesia . . . turrim habet lapideam ecclesiae moli adjunctam*),²⁰ kar more vzbuditi dvom o prvotnosti zvonika. Hodoška cerkev je imela lesen zvonik (*turrim non habet, sed campanile ligneum*).²⁰ — Lesen zvonik so imele tudi cerkve: v Gornji Lendavi, Pertoči in na Gornjem Seniku.²¹ — Podpornikov domanjševska kapela nima kot jih je imela hodoška cerkev. Da bi jih bila imela od svojega početka, ni verjetno. Le glede na dejstvo, da je v turških vojnah utrpela velike poškodbe — skoraj se je sesula v razvaline — je morda res, da so nadaljnje razpoke in razklanost v zidovju preprečili prav z dostavljenimi podporniki ob priliki renovacije po letu 1752.

Obe cerkvi je v 17. stoletju doletela težka usoda. Domanjševska kapela je skoraj opustela (paene in desolationem redacta), hodoška cerkev pa je po vojnih pohodih bila bolj potrebna nove zgraditve kot popravila.²²

Dolgotrajni prevratni časi in verske zmede 16. in 17. stoletja so tudi vplivali na spremembo svetniških patronov obeh cerkva. Hodoška cerkev je bila prvotno posvečena apostolu sv. Andreju. Ob renovaciji po l. 1732



Sl. 132. Romanske cerkve v Prekmurju

pa sv. Elizabeti. — Še večje spremembe je doživela domanjševska kapela. Najprej se nam javlja kot cerkve sv. Venceslava (1208).²³ Leta 1698 je posvečena Marijinemu rojstvu,²⁴ leta 1756 v čast sv. Rešnjemu Telesu²⁵ in v današnjih dneh Marijinemu vnebovzetju.

Enake spremembe ugotavljamo tudi pri cerkvah v *Veleméru* (l. 1360 je posvečena v čast sv. Trojici, po reformaciji sv. Štefanu, kralju),²⁶ v *Bogojini* (že leta 1371 in do konca 18. stoletja v čast sv. Trojici, od 19. stoletja do danes se slavi Vnebohod)²⁷ in v *Dolnji Lendavi* (prvotna cerkev je bila Marijina, po letu 1750 pa v čast sv. Katarini).²⁸

Starost cerkve je povezana z obstojem naselbine same. Najstarejši znani historični zapis o obstoju naselbine *Hodoš* je iz leta 1331, ko se omenja v zvezi s krajevnim imenom (Vélíki) Dolénci: »Sacerdos de Sancto Nicolao de *Hudusfeu*« (= duhovnik sv. Nikolaja nad Hodošem; mišljena je cerkev sv. Nikolaja v Velikih Dolencih).²⁹ Ponovno se javlja leta 1370: *possessio Hudusfeu Zenthmiclos alio nomine Dolynch*.²⁹ — Kraj Hodoš je bil bolj znan in uglednejši kot Vélíki Dolénci. Zato je pisar listine leta 1331 označil Velike Dolence z dostavkom: (Sv. Nikolaj) *nad Hodošem* = *Hudusfeu* (= Hodosfö). O obstoju naselbine Hodoša v 13. stoletju ne more biti dvoma. Zato je tudi pričakovati, da je obstajala v kraju cerkev, katere začetke postavljajo v 12. stoletje.

V bližini Hodoša se je kreirala *prootna madžarska mejnoobrambna črta (gyepűvonal)* v 10. stoletju, kar vedno jasneje ugotavlja madžarsko zgodovinopisje³⁰ in ki so jo Madžari zavarovali z mejnimi stražarji (speculatores), o katerih govori med drugim listina iz leta 1208 v zvezi s sosednjo Krčico (Kurcita).³¹ Tudi sam Hodoš je bil v območju stražne pokrajine (= madž. *Őrség*). Zato se v srednjeveških in novoveških listinah s poudarkom navaja: *Hodos in districtu Eurség* (1452).³² Zahodno od Hodoša se je razprostirala pokrajina *Tótság* (= Slovenska krajina), katero ime se skozi stoletja uporablja v cerkveno- in civilno-administrativni terminologiji.³³

2. Kóbilje. Drug izginul spomenik, ki ga smemo prištevati k romanski arhitekturi, je *cerkev sv. Martina na Kóbilju*. Najstarejši historični zapis o tej cerkvi je iz leta 1271, ko je govor o naselju Kóbilje, ki pripada k upravnemu centru gradu Zala in kjer je cerkev sv. Martina (... terram castrí Zaladiensis Kebele vocatam, in qua ecclesia sancti Martini esse dicitur...).³⁴ Postanek cerkve seže v dobo pred letom 1271, ko listina le ugotavlja, da je na Kóbilju cerkve, ne pa, da bi v tem času cerkev nastala. Zaradi cerkve sv. Martina se naselje Kóbilje često v listinah omenja z imenom »*Kobiljanski sv. Martin*«. Tako n. pr. leta 1338, ko o cerkvi pripominja, da je zidana, kamnita (... possessionem suam Kebeleyscenthmartun vocatam in comitatu Zaladiensis existentem, in qua eadem ecclesia sancti Martini lapidea est constructa...).³⁵

Kobiljanska cerkev je bila župnijska cerkev. Kobiljansko župnijo omenjata zagrebška popisa župnij iz let 1334 in 1501.³⁶

V dobi turških pohodov in zasedbe je cerkev propadla in danes ni vidnega sledu o njej. Spomin nanjo hrani ledinsko ime »Sv. Martin«, grič jugozahodno od današnjega naselja Kóbilje.³⁷

3. Martjanci. O sedanji martjanski gotski cerkvi je znano, da je bila zgrajena leta 1392, kakor to navaja napis v prezbiteriju.³⁸ Vendar to ni, ali vsaj v sedanji obliki ne, prva župnijska cerkev v Martjancih. Pred to je obstajala druga, ki s časom ni ustrezala župnijskim potrebam, zato so leta 1392 zgradili, ali na prejšnji osnovi priredili sedanjo gotsko stavbo. Ob popisu gornjelendavskega dominija leta 1366 je v župniji Sv. Martina (= Martjanci; in districtu Sancti Martini) omenjenih 18 vasi, ki so pripadale pod upravo gradu Gornja Lendava; med njimi so tudi Martjanci, ki se imenujejo »*Scenthmartun*«. Ker se ob tej priliki kraj Martjanci imenuje *Sveti Martin* (Scenthmartun), sledi iz tega, da je bila

v kraju že takrat cerkev posvečena sv. Martinu. Ni podatkov, iz katerih bi mogli sklepati na starost te prve cerkve v Martjancih; vendar je toliko jasno, da sega njen postanek pred leto 1366. Iz teh 18 vasi, ki so pripadale k župniji Martjanci, in iz razsežnega teritorija sklepamo, da je bila župnija starejša. Tudi smemo neki zgradbi prisoditi življenjsko dobo vsaj 100 let. Šele po daljšem razdobju so se mogle razmere toliko izpremeniti, da je nastala potreba, zgraditi novo, bolj ustrezno cerkev, kakor se je zgodilo v Marjancih leta 1592. — Obstoj župnije Martjanci stavlja škofijski šematizem v leto okoli 1500 (parochia antiquissima, anno 1500 jam exstitit).⁴⁰ Seveda s tem ni rečeno, da ni starejša.

Iz naštetih okoliščin moremo sklepati, da je v Martjancih pred sedanjo gotško cerkvijo obstajala romanska cerkev, katere postanek moremo postaviti pred leto 1500. Dopusčena je tudi domneva, da so v ladji sedanje cerkve ohranjeni ostanki prvotne cerkve.

4. Tíšina. Sledove romanske cerkve ugotavlja Ivanóci tudi v tíšinski cerkvi.⁴¹ Leta 1235 se na področju današnjih Petanjcev javljata rodovini Petenye in Nádasd,⁴² ki si delita posest na tem ozemlju, oziroma jo po prodajnokupni pogodbi rodovina Petenye prepusti rodovini Nádasd.⁴³ Nedvomno je bilo to področje v 13. stoletju naseljeno.

Leta 1547 se v neposredni sosesčini Petanjcev omenja Marijina cerkev v kraju *Mesynch*, tudi *Mysniche*,⁴⁴ ki je identična z današnjo tíšinsko cerkvijo in katere postanek sega v nadašnji strukturi po Steletovi sodbi v čas okoli 1550.⁴⁵

Zanimiv primer gotizacije prvotne romanske cerkve imamo pri tíšinski cerkvi. Ladja se popolnoma razlikuje od prezbiterija in zvonika. Zvonik, predvsem pa svetišče in njegova stranska zgradba, sta vitki, v višino stremeči zgradbi, medtem ko je ladnja potlačena in je brez vsakega podpornika, ki pri gotških zgradbah navadno ne manjkajo in so tako tudi pri prezbiteriju in zvoniku v zares razviti obliki ter v velikem številu. Ladja datira iz romanske dobe, prezbiterij in zvonik pa sta dograjena v dobi gotike.

Da je bil zvonik pozneje dozidan ladjini zahodni, pročelni strani, priča nekdanja *rozeta*, ki je še danes na tem pročelnem zidu in služi kot vrata s kora v zvonik. O dozidavi priča tudi zvonik sam in njegova jasno izstopajoča spojitev s pročelno steno. Na istočasnost zgraditve prezbiterija z zvonikom pa sklepamo iz popolnoma skladnega zunanjšega okrasa in razčlenbe pri svetišču in zvoniku, enake višine in razsežnosti podpornikov, svetišče in zvonik v isti višini obdajajočega kamnitega napuska ter iz njegove popolnoma enake izdelave. Vsega tega ni najti pri ladji, kar nam priča, da imamo opravke z zgradbo iz dveh različnih dob. — Na zunanjščini je opaziti, da so svetišče in njegovi prizidki višji od ladje, kar bi se nikakakor ne bilo zgodilo, ako bi bila celotna zgradba istočasno zgrajena. Prav tako je svetišče tudi v notranjosti znatno višje (12 m) kot ladja (9,50 m). Sicer pa notranjo nesorazmernost jasno označujejo notranje mere; svetišče: 12,50 × 6,50 metrov in ladja 17 × 9,60 m.⁴¹

5. Sóbota. O sóboški romanski cerkvi nam je razen vizitacijskih podatkov o njenem postanku (1071)⁴⁶ in letnice na zunanji južni steni

cerkve (1252)⁴⁷ znan še historični zapis iz leta 1297, ki pravi, da je v kraju *Belmura* (= Murska Šobota) cerkev sv. Nikolaja (... possessionem Belmura... super que ecclesia in honorem S. Nicolay).⁴⁸

6. **Túrnišče.** Na prvotno romansko cerkev v Túrnišču se nanaša zgodovinski podatek iz leta 1267. Tega leta je v turniški cerkvi, takrat imenovani »črnski«, prišlo do izmiritve med pripadniki rodovine Jure in dolnjelendavskimi Haholdi.⁴⁹

II

Različna je bila usoda do sedaj ugotovljenih romanskih kulturnih spomenikov v krajih *Turnišče, Selo, Murska Šobota, Sv. Venceslav v Domanjsevcih, Sv. Benedikt v Kánčovcih, Hodoš, Kóbilje, Martjanci in Tišina.*

Brez sledu sta izginila dva: *cerkvici na Hodošu in Kóbilju.*

O dveh moremo trditi, da sta se ohranila do današnjih dni v več ali manj prvotni obliki: *kapela v Domanjsevcih in rotunda v Selu.* Zadnja je stoletja služila kot župnijska cerkev, enako kot po strukturi in velikosti slična kapela sv. Jakoba v *Jáku*, ki stoji jugozahodno in tik ob sloviti romanski opatijski cerkvi v istem kraju in katere postanek postavljajo v čas med 1250—1260.⁵² Selo se kot župnija javlja leta 1566 (in districtu seu valle Lak Sancti Nicolai = v župniji sv. Nikolaja v Selu),⁵³ leta 1627,⁵⁴ 1698⁵⁵ in 1725.⁵⁶

Nekatere prvotno romanske, do danes ohranjene cerkve (*v Soboti, na Tišini, v Turnišču* in verjetno tudi v *Martjancih*), so bile v dobi gotike na romanski osnovi preosnovane v stavbe gotskega sloga. Gotizacija se je izvršila v 14. stoletju: *v Murski Soboti* izmed preostalih verjetno najprej,⁵⁷ *na Tišini* okoli leta 1350, *v Turnišču* pred letom 1383 in *v Martjancih* 1392.⁵⁸

Nič določnega ne vemo o cerkvi *sv. Benedikta v Kančovcih*, ki je omenjena leta 1208 ob priliki opisa mejá gornjelendavskega dominija.⁵⁹ Ali je ta prvotna cerkev v dobi gotike doživela spremembo, ali je namesto nje v 14.—15. stoletju bila pozidana nova, je nemogoče ugotoviti. Sedanja cerkev je bila leta 1896 temeljito prenovljena,⁶⁰ in sicer na osnovi stare cerkve, o kateri trde vizitacijski zapisniki iz let 1698,⁶¹ 1756⁶² in 1778,⁶³ da so jo zgradili nekdanji katoličani (ab antiquis catholicis aedificata). Izraz »ab antiquis catholicis« pomeni v prekmurskih razmerah, da datira iz dobe pred reformacijo, kar pa je možno, da je iz romanske in gotske dobe. Ta cerkev je po podatkih iz 17. in 18. stoletja imela obokan prezbiterij, ladjo, stropano z ravnim lesenim stropom, ter z zidnim zvonikom,⁶⁴ kar je bilo običajno pri prekmurskih cerkvah romanskega in gotskega tipa. — Lesen kasetiran strop je bil obnovljen leta 1676 in je bil tudi poslikan. Nosil je naslednji napis:

Domus mea, Domus orationis est. Item Ecclesias Domini, quas fundavere parentes, perdere nituntur nati pietate carentes. Item. Verbum Domini manet in aeternum. Sub ministerio Reverendi Viri Domini *Stephani Halek*; Item renovatum est Anno Dni 1676.

Gotizacija je pri zadevnih cerkvah preoblikovala v prvi vrsti *prezbiterij*, kjer je osredotočen estetsko arhitektonski poudarek, na primer: na *Tišini*, v *Murski Soboti* in tudi v *Martjancih*, ako je ladja ostanek prvotne romanske cerkve. — Pri turniškem primeru je bila polkrožna apsida obsekana do nepravilnega tristranskega zaključka. Prvotna romanska, z ravnim stropom stropna ladja je dobila križne oboke in je s tem bila preurejena v prezbiterij. Na zahodu so dostavili novo ladjo z zvonikom. Na ta način je prejšnja romanska zgradba vsaj v notranjosti dobila novo gotško lice.⁶⁴

V gotski dobi je več prekmurskih cerkva dobilo *gotske zahodne zvonike*, in sicer na *Tišini*, v *Turnišču*, v *Martjancih*; malo verjetno je tudi, da bi zvonika v *Kančovcih* in *Domanjševcih* izvirala iz romanike že glede na dejstvo, da druge ugledne prekmurske župnijske cerkve v romanski (*Hodoš*, *Turnišče*) in še v gotski dobi (*Gornja Lendava*) niso imele zvonikov. Edino pri *Soboti* se ugotavlja vzhodni zvonik pri prvotni romanski cerkvi.⁶⁵

Manj spremembe je v dobi gotike doživela *ladja*. Prvotna romanska, z ravnim lesenim stropom prekrita ladja (kot se to ugotavlja pri romanskih cerkvah na *Hodošu* in *Domanjševcih*) je ohranila raven lesen strop tudi v dobi gotike. Tudi nove ladje so bile prekrte z ravnim lesenim stropom (*Turnišče*). Sploh so vse prekmurske cerkve, razen rotunde v *Selu*, bodi romanskega, bodi gotškega sloga, do 17. stoletja bile prekrte v ladji z ravnim lesenim stropom. — Kar na zgradbi odkriva večje oko umetnostnega zgodovinarja,⁶⁶ to potrjujejo zgodovinski podatki. Vizitacijski zapisniki 17. stoletja konstatirajo raven lesen strop pri naslednjih cerkvah (nastalih pred letom 1500!): v *Kančovcih*, *Martjancih*, v *Pertoči*, v *Markovcih*, na *Gornjem Seniku*, v *Velikih Dolencih*, v *Gornjih Petrovcih*,⁶⁷ v *Dolnji Lendavi*, *Bogojini*, *Turnišču* in *Dobrovniku*.⁶⁸ Isto ugotavljajo za cerkve na *Hodošu* in *Domanjševcih*,⁶⁹ na *Tišini*, pri *Svetem Juriju* in v *Gornji Lendavi*. Iz opisov teh stropov zvemo, da so bili *poslikani* (»laquearia ex asseribus concinnata et colorata«, ali »coloribus variegata«),⁶⁹ slično kot po cerkvah po ostalem Slovenskem.⁷⁰

Do večje spremembe v ladji je prišlo v dobi baroka, v večini primerov morda bolj iz praktične nujnosti, kot vpliva umetnostne struje. Čas je pač nudil rešitev v smislu novega okusa.

V turških vojnah je marsikatera prekmurska cerkev pogorela. Lesen strop je laže vnetljiv kot obokan. Pred letom 1685 je na *Tišini* v takratnih prevratih požar objel celotno zgradbo in je omajal v temeljih (... ecclesia... in primordiis modernarum revolutionum tota conflavit; ab eoque incendio mirum in modum deformata, suisque in aedificiis, labefacta).⁷¹ Enako v *Dolnji Lendavi* pred letom 1688.⁷² Leta 1698 je bila cerkev *sv. Ane v Boreči* zaradi turškega pustošenja in požiga v celoti prazna (totaliter vacua ob devastationem et inflammationem Othomanicam).⁷³ V *Velikih Dolencih* je bila cerkev brez vsake opreme, ker je ob priliki turškega pustošenja in požiga vse propadlo (quandoquidem ob devastationem et incinerationem Barbaricam omnia flammis fuisset consumpta).⁷⁴

Iz posledic moremo sklepati na požar tudi še pri nekaterih ostalih cerkvah. Ob popisu leta 1698 sta bili brez stropa cerkvi v *Pértoči* in v *Gornjih Petróvcih*. Stropi v nekaterih drugih cerkvah so bili pravkar za silo narejeni iz neobdelanih desk — laquearia rudi assere appensa kot v *Márkovcih*.^{75a} Razmere so nujno svetovale večje zavarovanje pred požarom. In cerkve so začele dobivati namesto prejšnjega ravnega lesnega stropa *nove oboke* v naslednjem zaporedju: v *Soboti leta 1676*.⁷⁶ Heraldičen sklepnik na oboku ladje z napisom: *I. C. P. Sz. de R. Sz. Anno 1676 die 4^{ta} Novembris* (= *Illustissimus Comes Petrus Széchy de Rima Széch...*) je označeval leto obokanja in takratnega patrona cerkve, Petra Széchyja. V *tišinski cerkvi leta 1685*,⁷⁷ v *Martjancih 1702*⁷⁸ in v *Turnišču med leti 1688—1778*.⁷⁹ Cerkvi v *Domanjševcih* in v *Kančovcih* sta še leta 1756 imeli ravne lesene stropce.⁸⁰ Oboka v ladjah teh cerkva sta poznejšega datuma (1872, 1896). Do obokanja cerkvene ladje na *Hodošu* pa sploh ni prišlo, ker je prej pogorela (1826).

Naselitvena zgodovina sklepa iz obstoja romanskih kulturnih spomenikov na naseljenost ozemlja, kjer kulturni spomeniki stojijo. Vsaka cerkva, bodi postavljena od zemljiškega gospoda, bodi od duhovščine ali prebivalstva, je zgrajena in namenjena večji skupini prebivalstva, predpostavlja neko večje naseljeno ozadje. Večina zadevnih cerkva iz dobe romanike predstavlja prvotne prekmurske župnijske cerkve. Torej so kulturni spomeniki romanske arhitekture eden izmed stvarnih dokazov naseljenosti Prekmurja v 13. stoletju. Vsaj nepopolno sliko naseljenosti si moremo ustvariti iz karte teh romanskih kulturnih spomenikov. Nepopolno zato, ker zgodovinski razlogi govore za večje število romanskih kulturnih spomenikov (Gornja in Doljna Lendava) — in tudi zato, ker to niso edine odločilne priče naseljenosti te pokrajine in gostote njenega prebivalstva.

OPOMBE

¹ Fr. Stelè, *Umetnost v Slovenski krajini*. Slovenska krajina. Zbornik. Belinci 1935, 22—23.

² Marijan Zadnikar, *Romanska arhitektura v Prekmurju*. Kronika — Časopis za slovensko krajevno zgodovino, II, št. 3, str. 178—183.

³ *Visitatio canonica Kazóiana* (= *Vis. Kazó*) 1698, str. 716. Szombathely. Skofijski arhiv.

⁴ *Vis. Kazó* 1698, 791—793.

⁵ *Visitatio generalis totius Comitatus Castriferrei peracta per... Franciscum Scacchi... anno 1713 et finita anno 1714* (= *Visitatio Scacchiana*). Szombathely. Skofijski arhiv.

⁶ *Visitatio canonica* 1758, str. 1426 dalje. Szombathely. Skofijski arhiv.

⁷ *Vis. can.* 1758, 1426.

⁸ *Visitatio canonica* z dne 25. junija 1829, Districtus »Örség«. Szombathely. Skofijski arhiv.

⁹ *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Sabariensis pro anno MDCCCXXXI. Sabariae*, str. 81; *Schematismus...* 1859, 73.

¹⁰ *A szombathelyi püspöki megye papságának névtára 1880*. Szombathely 1880, 61.

¹¹ *A szombathelyi püspöki megye papságának névtára 1889*. Szombathely 1889, 84.